

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

11

1914

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

BAS. N. GRÉGORIADÈS

ÉDITIONS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΟΙΗΜΑΤΙΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΕΤΕΙ 1508 ΣΕΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 19 Βαροκκικῷ κώδικι τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοδλιανῆς βιβλιοθήκης, ἐν φ. 89^α, εὔρηται τὸ ἐξῆς ποιημάτιον·

Παῦλι Κρητῶν Χάνδαξ ἡ πάρος οὔσ' εὐδαίμων
δέρκων δυστυχέα· ἄρτι τῷ ἡδ' ἀθλίαν
ὡς σφόδρ' ἄχθομαι κοῦκ ἀδακρυτέ γε μῆν στοναχεύω
βλασφήμων ἔνεκ' ἡδ' ἀρρενοφθούρων.

ἽΩ πόποι ὦλλυσ' ἄρ' ἐκπέπληγμ' ἡδ' αὖ ὠδυρόμην. 5

Τίς μή γ' οἰμώξει ἡδὲ κλαύσεται τοι;

Οἶχοντ' ἐλπίδες ἀγαθαί· εἶθ' ἔσσοιτό τοι ἐσθλόν·

ἄλγεα πάντα βροτοῖς ὅσα τε γιγνόμενα·

πλεῖστα δὲ μείλαθρα τέθνακ' ἡδέ γε σώματ' ἀβροτῶν

αὐτογέων ἀνέρων ἡδ' ἑτέρων τε φίλων 10

δέδρασται μῆν ταῦτά γε εἰκάδι ἀμφ' ἐνάτη τε,

τείρει δ' αὖ νυκτὸς πρώτη Μαῖοιο,

τείρει δ' αὖ ἐλαφηβολιῶνος νυκτὸς πρώτη τε

ἐννοσίγαιος φέρτατος ἡδ' ἐκπαγλότατός τε.

Ὁ τὸν κώδικα περιγράψας *Coxe** ἀνάγει μὲν αὐτὸν εἰς τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ὡς ἐξῆς δὲ συνοψίζει τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιηματίου· *Threnodia de urbe quaedam Cretes in undatione, ut videtur, absumpta*. Ἄλλ' ἡ φωτογραφία, ἐξ ἧς ἀντέγραψα τὸ ποιημάτιον, μὲ πείθει, ὅτι ὁ κώδιξ εἶνε μεταγενέστερος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, γραφεὶς τὸν δέκατον ἕκτον. Τοῦ δὲ γεγονότος, εἰς ὃ ἀναφέρεται τὸ ποιημάτιον, ἔχομεν ἐν αὐτῷ μνημονευομένην μόνην τὴν ἡμέραν, 29 Μαΐου,

2. δυστυχέα· ἀρτί 4. ἔνεκ' ἀρρενοφθούρων 5. ὦλλυς' 7. ἔσσοιτοί τοι
τέ 10. ἐτάρων 11. ταῦτα γ' οἰμώξει 12. πρώται 13. ἐλα-
φηβολιῶνες νυκτος 14. ἐκπαγλότατός

* *Catalogi Codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae Pars prima* σ. 27-28.

(εἰκάδι ἀμφ' ἐνάτη... Μαῖοιο) καὶ τὴν ὥραν (νυκτὸς πρώτη), οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ἔτος. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐξευρίσκειται ἐκ δύο συμφωνούντων πρὸς ἀλληλα χρονικῶν σημειωμάτων. Τούτων τὸ μὲν ἕτερον, γεγραμμένον ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τοῦ κώδικος XLIV τοῦ ἐν Ὁξωνίῳ Κολλεγίου τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἐκδομένον ὑπὸ τοῦ *Coarce* ἐν τῷ *Catalogus mss. Collegii S. Trinitatis* σ. 18 ἔχει ὧδε· ἀφῆ' μηνὶ Μαΐου κθ' ἐγινη σισμος καὶ τὸ καστρότης (γρ. εἰς τὸ κάστρο τῆς) Κρίτις καὶ χαλασαὶ ἢ μισαὶ χώρα. Τὸ δὲ ἄλλο σημείωμα, γραφὲν ὑπὸ τοῦ Κρητὸς μοναχοῦ Γεωργίου Μαγγανάρη, ἔχει ὧδε· Μῆν Μάϊος κθ' ἐγήνην σεισμὸς μέγας ἐν τῇ νίσῳ Κρίτη ὥστε καὶ ἡ χώρα τοῦ Χανδάκου ἐχάλασε μερικῶς καὶ ἐπλάκωσεν πολλὴ λαὸν εἰς τὰς β' ὥρας τῆς νυκτὸς β^α ἑσπέρας. Ἔτους ζιζ' ἰνδ. ια' ἡλίου κύκλος ιζ' καὶ τῆς σελήνης ς', θεμέλιον κη' εἰς ἀφῆ'. Εὐρηται δὲ τὸ σημείωμα τοῦτο ἐν τῷ τέλει τοῦ κώδικος 526 τῆς ἀγιορειτικῆς μονῆς Ἰβήρων¹. Ἀνεδημοσίευσά δὲ τὰ δύο ταῦτα χρονικὰ σημειώματα ἐν ταῖς ἐμαῖς Ἐνθυμήσεσιν², ὅπου καὶ ἐσημείωσα, ὅτι τὸ ζιζ' τοῦ δευτέρου σημειώματος πρέπει νὰ ἐπανορθωθῆ εἰς ζις'. Τὸ σημείωμα τοῦ Μαγγανάρη συμπίπτει καθ' ὀλοκληρίαν ὡς πρὸς τε τὴν ἡμερομηνίαν τῆς 29 Μαΐου καὶ τὴν ἐν νυκτὶ σεισμικὴν δόνησιν. Ὁμοίως δὲ συμπίπτουσι τὰ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ Μαγγανάρη τοῦ Χανδάκου ἐχάλασε μερικῶς καὶ ἐπλάκωσεν πολλὴν λαὸν πρὸς τὰ τοῦ στιχουργήματος πλεῖστα δὲ μείλαθρα τέθνακ' ἠδέ γε σώματα βροτῶν.

Καὶ ἄλλοθεν δὲ δὲν εἶνε ἀγνωστος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος σεισμὸς. Καὶ δὴ ὁ ἡγούμενος τῆς ἐν Gemnik τῆς Βοημίας Καρθουσιανῆς μονῆς Γεώργιος (Georgius Prior Gemnicensis, ordinis Carthusiani in Austria), παρατυχὼν κατὰ τὸν τότε χρόνον ἐν Κρήτῃ, μαρτυρεῖ, ὅτι τῇ 29 Μαΐου τοῦ 1508 τὸ

¹ Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας. 1900. Τόμ. Β' σ. 164.

² Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Ζ', 1910, σ. 169 ἀρ. 168 καὶ 169.

Ἡράκλειον κατεσείσθη κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ σφοδροῦ σεισμοῦ (Candia civitas crudeli terrae motu ex parte magna quassata fuit). Ἀφηγεῖται δὲ, ὅτι πλεῖσται ὄσαι οἰκίαι καὶ ἐκκλησῖαι τοῦ Ἡρακλείου ἢ καθ' ὀλοκληρίαν κατέπεσον ἢ διερράγησαν κατὰ τρόπον ἐπικλίνδυνον. Τὰ δὲ θύματ' ἀνήλθον εἰς ἑξακόσια καὶ ὑπερέκεινα, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ τῶν εὐπατριδῶν, ὧν μεταξὺ καὶ ὁ μέγα τιμώμενος Βενετὸς καγκελλάριος Αἰνείας Καρπένιος. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν ἡγούμενον δὲν ἔπαθε μόνον τὸ Ἡράκλειον, ἀλλὰ καὶ ἡ Σιτεία, ὅπου κατέπεσε πλὴν πολλῶν οἰκιῶν καὶ τὸ φρούριον. Ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν νῆσον ὑπέστησαν ζημίας φρούριά τε καὶ κῶμαι¹.

Περὶ δὲ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ συμβάντων κατὰ τὸν σεισμόν ἔχομεν μακροτάτην καὶ ἐξαιρετὸν ἐπιστολὴν τοῦ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου δουκὸς Κρήτης Ἰερωνύμου Δονάτου πρὸς τὸν ἐν Παταύῳ φίλον Πέτρον Κονταρηνὸν, γραφείσαν τῇ 15 Ἰουλίου τοῦ 1508. Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ ὁ Δονᾶτος λέγει, ὅτι ὁ σεισμὸς συνέβη περὶ τὴν δευτέραν ἑσπερινὴν ὥραν (secunda fere noctis hora)², ἔγεινε δ' αἰσθητὸς μάλιστα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς βενετοκρατουμένης νήσου, τῷ Ἡρακλείῳ, ὅπερ μέρος μὲν κατεπτώθη, μέρος δὲ διεσείσθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πλεῖσται ὄσαι τῶν οἰκιῶν διηνοίχθησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ῥηγμάτων, καὶ ἔχαινον οἱ τοῖχοι αὐτῶν, ἀπειλοῦντες τελείαν καταστροφὴν. Καὶ προηγῆθη μὲν τοῦ σεισμοῦ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τελεία ἡρεμία τοῦ τε ἀέρος καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ὁ οὐρανὸς ἦτο καθ' ὀλοκληρίαν ἀνέφελος καὶ γαλήνιος, ἀλλ' ὁ ἥλιος ἦτο ὠχρὸς καὶ οἶονεῖ ὑπὸ κονιορτοῦ κεκαλυμμένος, καίπερ μὴ πνέοντος ἀνέμου. Ἀλλ' ἀμέσως πρὸ τοῦ σεισμοῦ ἠκούσθη μυκηθμὸς καὶ

¹ *Flaminius Cornelius Creta sacra*. Ἐν Βενετίᾳ. 1755. Τόμ. Β' σ. 420 κ. ε.

² Περὶ τῆς ὥρας τοῦ σεισμοῦ δὲν συμφωνεῖ ὁ Δονᾶτος πρὸς τὸ ἀνωτέρω στιχοῦργημα. Ὁ μὲν δούξ τῆς Κρήτης λέγει τὸν σεισμόν γανόμενον τὴν δευτέραν ἑσπερινὴν ὥραν, καθ' ἃ καὶ ἡ ἑτέρα τῶν ἀνωτέρω παρρατεθεισῶν ἐνθυμήσεων, ὁ δὲ ἀγώνυμος στιχοῦργὸς ἀνακριδέστερον, καθ' ἃ φαίνεται, ποιεῖται λόγον περὶ τῆς πρώτης τῆς νυκτός.

βρόμος καὶ κλαγγή οἶονεὶ ἔπλων συγκρουομένων πρὸς ἄλληλα. Φοβερός δὲ ὑπῆρξεν ὁ συσσεισμός τῶν οἰκιῶν, οἶονεὶ ἀναπάλλομένων, καὶ ἀποπνικτικὸς ὁ ἐγερθεὶς κονιορτός· διήρκεσε δ' ὁ σεισμός ὅσον χρόνον ἀπαιτεῖ ἢ διὰ ταχέων ἐκφώνησις τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, καθ' ἧ ἐκφράζεται ὁ Δονᾶτος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ δοῦξ προσεπάθει νὰ σώσῃ κατὰ τὸ δυνατόν ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, τὸ πλῆθος ἐξῆλθεν ἐσπευσμένως εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδες κατέκλυσαν, ὡς εἰ ἐπέκειτο ἐπίθεσις πολεμίων, τὴν ἐν τῇ πλατεῖα πύλην τῆς πόλεως, ἐξερχόμενοι μετ' ὀλολυγμῶν καὶ κραυγῶν ὀδυνηρῶν. Οἱ Λατῖνοι ἱερεῖς, ἀκολουθοῦμενοι ὑπὸ ὄχλου πολλοῦ, περιέφερόν ἐν λιτανείᾳ τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ τὸ ἄρτοφόριον καὶ μετ' ἀνημμένων λαμπάδων διήλθον ἐν μέσῳ ἱεραίων τὴν νύκτα ἐν τῇ πλατεῖα καὶ τῷ προαστείῳ τῆς πόλεως.

Εἶχον δὲ συρρεύσει τὰ πλήθη κυρίως εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ τὴν ἀγορὰν, ἐπειδὴ ἢ μὲν διάβασις διὰ τῆς κυρίας ὁδοῦ, τῆς λεγομένης Μεγάλῃς, ἦτο δύσκολος ἕνεκα τοῦ συνεσωρευμένου μεγάλου πλήθους λίθων, δοκῶν καὶ ξύλων, ἀποτελούντων ὄρη ὀλόκληρα, καθ' ἧ λέγει ὁ Δονᾶτος, ἢ δὲ διὰ τῶν στενοτέρων ῥυμῶν δίοδος ἦτο καὶ κινδυνώδης ἕνεκα τῶν ἐπικρεμαμένων διερρηγμένων τοίχων. Πράγματι μόλις τέσσαρες ἢ πέντε οἰκίαι εἶχον διατηρηθῆ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ὥστε νὰ εἶνε δυνατὴ ἢ ἐν αὐταῖς οἰκησις ἄνευ ἐπισκευῶν. Ἐν τούτοις δ' ἠγγέλλετο, ὅτι τινὲς μὲν τῶν κατοίκων εἶχον ταφῆ ὑπὸ τὰ ἐρείπια, ἄλλοι δ' ἐξήγοντο ἐξ αὐτῶν ἡμιθανεῖς, μάλιστα δὲ γυναῖκες πολλαὶ μετὰ τῶν τέκνων, καὶ ἠκούοντο ἀδιάλειπτοι ὀλολυγμοὶ καὶ φωναὶ θρηνώδεις, ἐν ᾧ ἐνιαχοῦ τὰ ἐκ τῶν ἐρείπιων ἐκθαπτόμενα πτώματα ἐξεφέροντο ἐν μέσῳ δακρύων ἄνευ ἄλλης πομπῆς. Μόλις δὲ ἤρχισαν ἀναθαρροῦντες τὴν πρῶταν οἱ σεισμόπληκτοι, καὶ νέος σεισμός, ἐπισυμβὰς τὴν ὑστεραίαν, 30 Μαΐου, περὶ τὴν τρίτην ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, καίπερ οὔτε τὴν σφοδρότητα, οὔτε τὴν διάρκειαν τοῦ τῆς προτεραίας

ἔχων, ἐνέβαλεν εἰς μείζονα ταραχὴν τὰς ἐμφόβους ψυχάς. Ὁ φόβος δ' ἐκεῖνος ἠγάγκασε καὶ τὸν Δονᾶτον, ὅστις θαρρήσας εἶχεν ἐπιστρέφει εἰς τὸ δουκικὸν παλάτιον, νὰ πεισθῆ εἰς τὰς θερμὰς παρακλήσεις τῶν οἰκείων, ἐξελθόντων καὶ πάλιν μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπαιθρον, ὅπου διέτριψαν ἱκανὰς ἡμέρας, ἕως ἐξέλιπε πᾶσα ἀνησυχία.

Ὁ ἐπιστέλλων δοῦξ διηγεῖται κατόπιν τὰς φροντίδας αὐτοῦ περὶ ἐπανορθώσεως τῶν ἐκ τοῦ σεισμοῦ ζημιῶν κατὰ τὸ δυνατόν καὶ τῆς ἐμπνεύσεως θάρρους εἰς τοὺς κατοίκους, παρορμηθέντας νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῶν ἀναγκαίων ἀνοικοδομήσεων καὶ ἐπισκευῶν. Ἦσαν δ' αἱ ζημίαι μεγάλαι μὲν, ἀλλ' οὐχὶ τοιαῦται, οἷας θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ἐκ τῆς σφοδρότητος τοῦ σεισμοῦ ἐν πόλει πολυανθρώπῃ καὶ πυκνῶς οἰκουμένη, οἷον τὸ Ἡράκλειον. Ἐκ τῶν οἰκιῶν τριακόσκιαι μόνον εἶχον καταστραφῆ τελείως, τῶν δ' ἐκκλησιῶν τρεῖς, ἄλλαι δ' ὑπέστησαν μεγάλην φθοράν. Ἦσαν δ' οἱ ναοὶ οὗτοι ὁ τοῦ πολιούχου τῆς νήσου Ἁγίου Τίτου, ὁ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ὁ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὁ τοῦ Σωτήρος καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ, ναῶ λατινικῶ περικαλεστάτῳ καὶ μεγίστῳ, συναπτομένῳ μετὰ κοινοβίου, ὅστις ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸν Δονᾶτον περιδοξότατος τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν τοῦ καθολικοῦ δόγματος, κατέκειτο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἀρτοφόριον, φυλασσόμενον κατὰ τὸ παρά Λατίνοις ἔθος ἐντὸς λεπτῆς κρυσταλλίνης λειψανοθήκης ἀργυροδέτου. Καταχωσθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ μετὰ τοῦ ἐν ᾧ ἔκειτο εὐκτηρίου τοῦ ναοῦ ἠγωνίζοντο οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου νὰ ἐκσκάψωσι, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἐξηκολούθει ἀκόμη καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Δονᾶτος ἐπέστελλε πρὸς τὸν φίλον Κονταρηνόν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ὁ περισσόθρησκος δοῦξ τῆς Κρήτης, ὅστις διὰ μακρῶν ἐκφράζεται κατὰ τῆς ἐπικρατούσης ἐν Κρήτῃ βλασφημίας καὶ παραμελήσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, εἰς ἣν καὶ ἀπεδίδετο ἢ ἀπὸ

θεοῦ διὰ τοῦ σεισμοῦ τιμωρία¹, σημειώνει τὸ ἄξιον περιεργείας γεγονὸς, ὅτι, καίπερ πλείστων ὄσων ὑπαρχόντων ἐν Ἡρακλείῳ ἰερωμένων, οὐδείς αὐτῶν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐβλάβη ὑπὸ τῆς θεομηνίας ἐκείνης. Οὐχ ἤττον δ' ἄξιον σημειώσεως εἶνε καὶ τὸ ὅτι τὰ τείχη τῆς πόλεως οὐδεμίαν ὑπέστησαν βλάβην. Εἶνε δὲ τὸ πρᾶγμα τοσοῦτῳ μᾶλλον περίεργον, καθ' ὅσον ἐν ᾧ χρόνῳ συνέβη ὁ σεισμός τὰ τείχη ταῦτα ἐπεσκευάζοντο².

Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δονάτου ὁ σεισμός δὲν περιωρίσθη εἰς μόνον τὸ Ἡράκλειον, ἀλλὰ συνεκλονήθη σύμπασα σχεδὸν ἡ Κρήτη. Σχεδὸν δὲ κατεστράφησαν ἡ Σιτεία καὶ ἡ Ἱεράπετρα³. Ἡ δὲ Ῥέθυμνα καὶ τὰ Χανία (Cydonia) συνεσείσθησαν μόνον, ἀλλὰ δὲν κατεστράφησαν. Ἐπεξετάθη δ' ὁ σεισμός, καθ' ἃ διηγήθησαν εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ πλοῖα καταπλεύσαντα ἐκ τοῦ Αἰγαίου, μετὰ τῆς αὐτῆς μὲν σφοδρότητος εἰς τὰς νήσους μέχρι τῆς Εὐβοίας, μετ' ὀλιγωτέρας δὲ ὀρμῆς μέχρι τῆς Φρυγίας καὶ τῶν παρακειμένων νήσων. Αὐτὴ δὲ ἡ Κρήτη δὲν εἶχεν ὑποστῆ ὁμοίως σφοδρὰν σεισμικὴν δόνησιν ἀπὸ χρόνου μακροτάτου. Ὅμοίως δ' ἰσχυρὸς σεισμός ἐμνημονεύθη ὁ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ δουκὸς Βίτου Κανάλη ἐν ἔτει 1304, ὅτε κατὰ σημειώσεις, ἃς εὔρεν ὁ Δονᾶτος, ἐν Ἡρακλείῳ ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τετρακιςχίλια ψυχαί⁴. Ἄλλ' ἀσθενέστεροι ὅμως σεισμοὶ ἀναφέρονται

¹ Ἄξια παρατηρήσεως εἶνε ἡ περὶ τούτου ἑμοφωνία τοῦ καθολικοῦ ἐπιστολογράφου μετὰ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου στιχουργοῦ βλασφημῶν ἕνεκ' ἡδ' ἀρενοφθόρων.

² Ἴδε *Gerola Monumenti Veneti nell' Isola di Creta*. Ἐν Βενετίᾳ, 1906. Τόμ. Α' σ. 308.

³ Πρὸς περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱεραπέτρης *Gerola* (ἐνθ. ἀν. Τόμ. Α' σ. 244) καὶ *Σταυράκη* (Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης. Ἀθήνησι. 1890 σ. 108) ἐν σημ., ὅπου ἀναγγινώσκομεν τάδε· «Κατ' αὐτόν (τὸν σεισμόν τοῦ 1508) ἀνετράπη ἐξ ἠλοκλήρου καὶ ἡ μεγάλη πόλις Ἱεράπετρα, ἔκτοτε δὲ δὲν ἀνηγέρθη ἢ ὑπὸ τὴν μορφήν καὶ τὴν ἑκτασιν μικρᾶς κώμης μετὰ τοῦ μικροῦ φρουρίου».

⁴ Ἴδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Δονάτου παρὰ *Flaminius Cornelius* ἐνθ' ἀν. σ. 408 κ. ε. Ἐξέδωκε δ' αὐτὴν ἐκεῖθεν καὶ πάλιν ὁ *A. N. Γιάνναρης* (Περὶ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις. 1887 σ. 10 κ. ε.).

μεταξὺ τοῦ 1304 καὶ 1508 οἱ τῶν ἐτῶν 1311, 1416, 1490 καὶ 1501¹.

Ἔτι τε Ἄ. Ν. Γιάνναρης² καὶ ὁ Σταυράκης³ σημειοῦσιν, ὅτι κατὰ τὸν φοβερὸν σεισμὸν τοῦ 1508 ἀπέθανον τριακοντακισχίλιοι ἄνθρωποι. Καὶ πόθεν μὲν παρέλαβε τὴν εἶδησιν ταύτην ὁ Γιάνναρης ἀγνοῶ, οὐδὲ φαίνεται τὸ πλῆθος τῶν θανόντων συμβιβαζόμενον πρὸς τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Δονάτου καὶ τὰς λοιπὰς ἄνωτέρω παρατεθείσας πηγὰς. Ἀλλὰ μεγάλη ὅμως πιθανότης ὑπάρχει, ὅτι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον παρέλαβε παρὰ τοῦ Ἰοδόκου⁴, ἐκτὸς ἂν τὴν μαρτυρίαν ταύτην εὗρῃ που ἐν ἀνεκδότῳ βενετικῷ χειρογράφῳ, οὐ δὲν ποιεῖται δυστυχῶς μνείαν, ἐπειδὴ περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγραφόμενων χρονικῶν σημειωμάτων λέγει ῥητῶς τάδε· «Καταλέγοντες δὲ τὰ χρονογραφήματα ταῦτα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον ἐκδεδομένα καὶ γνωστὰ βοηθήματα, ἀλλὰ καὶ ἀνέκδοτα ἐνετικὰ χειρόγραφα».

¹ Γιάνναρη ἐνθ' ἀν. σ. 10. — Σταυράκη ἐνθ' ἀν. σ. 107 καὶ 108. — Ὁ Σταυράκης ἐνθ' ἀν. σ. 108 ἀναγράφει περὶ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1508 καὶ τάδε· «*Légit Jodocus pròs Meggen (Voyage dans l'empire Othoman T. I. σ. 384: Incidit in terraemotus in annum D. in 1508 (Idibus Julii) quo et ad 30.000 mortales extincti, sunt autem hic incommoda insula huic et hodie satis familiaria*». Ἐγὼ τοῦλάχιστον τοῦ Ἑλβετοῦ *Meggen* ἐν μόνον βιβλίον ἀνεῦρον ἀναφερόμενον πρὸς τὸν *Brunet* καὶ τὸν *Grässe* τὸ ἐπιγραφόμενον *Jodocus a Meggen Patricii Lucernensis Peregrinatio hierosolimitana* καὶ ἐκδεδομένον ἐν Διλίγγῃ (*Dilingae*) τῷ 1580. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι παρέλαβεν ὁ Σταυράκης τὴν παραπομπὴν ταύτην σφαλερῶς ἀναγεγραμμένην ἐξ ἄλλου ἀγνώστου μοι βιβλίου, ὅπου τὸ μὲν σύγγραμμα τοῦ *Meggen* ἀνεγράφετο ἀνακριδῶς γαλλιστί, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ συγγραφέως *Jodocus a Meggen*, Ἰόδοκος (ὁ ἐκ) *Meggen*, πολίσματος πλησίον τῆς ἑλβετικῆς Λυκέρνης, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν περίεργον παρανόησιν, καθ' ἣν, τοῦ λατινικοῦ *a* ἐκληφθέντος ἀντὶ τοῦ γαλλικοῦ *à*, ἐνομίσθη, ὅτι ἔχομεν διήγησιν τοῦ Ἰοδόκου ἀπευθυνομένην πρὸς τινὰ ἄνδρα καλούμενον *Meggen*. Φανερά δὲ εἶνε καὶ ἡ μέχρις ἀκατανοήτου παραφθορὰ τῶν λατινικῶν τοῦ Ἰοδόκου ἐν τῇ ἄνωτέρῳ παραθέσει, μεστῇ σφαλμάτων, καὶ ἐσφαλμένη ἡ χρονολογία τοῦ σεισμοῦ *idibus Julii*, καὶ μόνον ἐν γίνεται σαφές, ὅτι πιθανῶς ὁ Ἰόδοκος εἶνε ἡ μόνη πηγὴ περὶ τῆς ἐν τῷ σεισμῷ ὑπερβολικωτάτης βεβαίως ἀπωλείας τριακοντακισχιλίων ψυχῶν.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 10.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 108.

⁴ Ἴδε ἄνωτέρω σημ. 1.

Ἐν δὲ τῷ ἄνωτέρῳ ἐκδοθέντι ποιήματι οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θυμάτων, λέγεται δὲ, ὡς εἶδομεν, μόνον πλεῖστα δὲ μείλαθρα τέθνακ' ἠδὲ γε σώματα βροτῶν.

Τίς δ' ὁ ποιητὴς ἢ μᾶλλον ὁ δράστης τοῦ στιχουργήματος μένει ἄγνωστον. Ἐκδίδοντες δ' αὐτὸ ἐπηνωρθώσαμεν μόνον τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη τοῦ κώδικος. Πᾶσα δ' ἀπόπειρα πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀρρυθμοῦ μέτρου καὶ τῶν γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν σφαλμάτων τοῦ ποιητοῦ, παραπληροῦντος τοὺς στίχους διὰ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἠδὲ κατὰ κόρον, θὰ ἦτο ματαιοπενία. Ὅπως εὐχαριστότερον θὰ ἦτο ἂν ὁ στιχουργὸς ἐθρήνην τὴν συμφορὰν τοῦ Χάνδακος διὰ στιχουργήματος γεγραμμένου ἐν τῇ φυσικῇ γλώσσῃ ἣν ἐλάλει μετὰ τῶν οἰκείων μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ καλωβαθρικοῦ ἑξαμβλώματος, δι' οὗ ἐπεχείρησε νάναρριχηθῆ εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἑλικῶνα.

